

Malcolm X, muze of duivel

Zoals veel charismatische figuren en bevolgen sprekers, valt Malcolm X niet zomaar samen te vatten. In de KVS houden ze zijn erfenis tegen het licht met een nieuwe voorstelling.

INGE SCHELSTRAETE

Bij leven werd Malcolm X dag en nacht gevolgd door de FBI. 51 jaar na zijn dood wordt zijn lof gezongen door Amerikaanse ambassades tijdens Black History Month, vooral in derdewereldlanden waar de VS zich graag als land van onbegrensde kansen voordoot. Maar in Frankrijk, waar tot 1965 altijd de rode loper voor hem werd uitgerold, wordt nu gezegd dat hij een radicaliserende invloed heeft op boze jonge moslims uit de banlieues.

Misschien zou hij graag zien dat hij nog zo controversieel is, maar eigenlijk hebben we het raden naar zijn evolutie. Zijn publieke leven was kort en bewogen. Het ving aan op zijn 27ste, toen hij de rechterhand werd van Elijah Muhammed, de leider van Nation of Islam (NOI). Twaalf jaar later was hij dood, vermoord door voormalige medestanders van wie hij afstand had genomen.

Jazzfan

Malcolm Little was een slim kind dat rechten wilde studeren, maar zijn leraar vond dat 'niet realistisch voor een neger'. Zijn straatarme ouders vluchtten voor de Ku Klux Klan naar het noordelijke, industriële Michigan, maar toen Malcolm zes was, overleed zijn vader, waarschijnlijk vermoord door het fascistische Black Legion, dat katholieken, joden en zwarten terroriseerde. Zijn moeder belandde in een psychiatrische instelling.

Op zijn twintigste belandde de jazzfan in de gevangenis voor inbraak. Hij las er tonnen filosofie en geschiedenis en sloot zich aan bij NOI, een zwarte moslimgroepering die racisme met racisme bevocht: de blanken zijn de duivels. NOI was een voorstander van rassenscheiding, omdat het niet geloofde dat de VS zwarten ooit vrijheid, rechtvaardigheid en gelijkheid zouden krijgen.

Malcolm verving zijn slavenaam Little door een X, voor de Afrikaanse naam die hij nooit zou kennen. Zijn bevolgen speeches circuleerden op plaat. Zijn charisma loodste Muhammad Ali binnen bij NOI. Hij was populair in de derde wereld, omdat de strijd tegen het kolonialisme voor hem dezelfde was als die zwarte Amerikanen voerden. Hij noemde een dochter Gamiliah Lumumba, naar Patrice Lumumba.

Malcolm X was populair bij zwarten uit de steden voor wie Martin Luther King te veel een man van het compromis was. Een 'house negro', zoals X hem noemde: een collaborateur met de blanken, in tegenstelling tot de rechtgeaarde 'field negroes' uit de

Malcolm X in Parijs in februari 1965, twee weken voor zijn dood. © belgaimage

plantages. (Maar de meeste Amerikaanse slavenleiders, zoals Nat Turner, waren 'house negroes'.) Zijn boodschap dat je respect verdient als mens, zonder je te hoeven plooiën of te smeken, vindt nog steeds weerklank bij minderheidsgroepen.

X was te slim om gaandeweg niet afstand te nemen van minder fraaie kantjes van NOI, zoals hun antisemitisme, of het verbod op gemengde huwelijken – en de eeuwige jazzfan had het moeilijk met hun misprijzen voor muziek. De breuk kwam er pas in maart 1964, omdat Elijah Muhammad een buitenechtelijk kind niet erkende. X, die niet dronk, keihard werkte en altijd op tijd kwam, was te recht in de leer om de hypocrisie van zijn surrogaatvader nog goed te praten.

Posterboy

Tijdens de hadj naar Mekka, 'tussen 'moslims met blond haar of een zwarte huid', werd hij een tegenstander van segregatie. Hij veranderde zijn naam weer, in El-Hajj Malik el-Shabazz, en ging overal ter wereld spreken. Hij werd in februari 1965 vermoord door drie leden van Nation of Islam.

Het beeld dat na zijn dood ontstond, is bepaald door één boek en één poster. Het boek is de autobiografie die hij had gedictieerd aan Alex Haley, de schrijver van *Roots*. Die zette zijn

criminele jeugd in de verf om zijn 'beking' dramatischer te maken, een romantische versie waarop Spike Lee zich baseerde voor zijn film uit 1992. Het is de versie die president Obama verkiest: 'Zijn herhaaldelijke heruitvinding sprak me aan.'

Ook rappers nemen zoals Malcolm X per project een ander pseudoniem aan. Maar zij gaan voor de militante X, die van de poster met het citaat '*by any means necessary*' en foto waarop X een geweer vasthoudt. KRS-One kopieerde de foto voor de hoes van *By all means necessary* uit 1988.

Onder meer Gang Starr en Living Colour gebruikten samples uit speeches als 'The black revolution' of 'The ballot or the bullet' in hun songs. Public Enemy trad op met bodyguards die uniformen droegen zoals die van NOI. En Tupac Shakur noemde Malcolm X zijn grote voorbeeld, maar sprak eigenlijk over de idealen van de Black Panthers. Die werden een paar maanden na Malcolms dood opgericht: als zij hun ideeën en energie hadden gebundeld, hoe zouden de VS er nu uitzien?

Malcolm verving zijn slavenaam Little door een X, voor de Afrikaanse naam die hij nooit zou kennen

'Ik stond in Mekka tussen moslims met blond haar of een zwarte huid. We stonden allen op gelijke voet'

MALCOLM X

Malcolm X, KVS, tot 22 oktober. Het gelijknamige boek van Fikry El Azzouzi verschijnt bij uitgeverij epo.